

“THE MISS AUSTEN OF SWEDEN”

Åsa Arping Vad händer med svensk litteraturhistoria om vi vänder på perspektiven och börjar betrakta den utifrån? De senaste decenniernas ”transkulturella vändning” och ökade fokus på olika typer av minnesproduktion frilägger inte bara en rad områden att utforska, utan erbjuder också nya bilder av de nationella litteraturernas roll och plats i världen.¹ När jag och några forskarkolleger i Göteborg för några år sedan påbörjade projektet *Swedish Women Writers on Export in the Nineteenth Century* (SWWE), var de inledande ambitionerna explorativa – i vilken utsträckning spreds de utvalda författarskapen utanför Sverige, hur gick lanseringen till och hur togs de emot?² Nya digitala sökvägar gav spännande möjligheter att sammanställa och jämföra spridningsmönster. Dessa talade sitt tydliga språk: 1800-talets svenska kvinnliga romanförfattare spreds i högre grad än sina manliga kolleger. Ett övergripande syfte i projektet var också en kritisk granskning av litteraturhistorieskrivningen som sådan: Hur representativ är egentligen den rådande bilden av svensk 1800-talslitteratur? Är de parametrar som styr den fortfarande gångbara och på vilka sätt krävs omprioriteringar och omvärderingar?

Att Fredrika Bremer (1801–1865) var en celebritet i USA i mitten av 1800-talet är i och för sig ingen nyhet. Snarare har spåren efter framgångarna sedan länge kallnat, både i svensk och amerikansk litteraturhistorieskrivning. Frågan är vad en förnyad genomlysning av Bremers transatlantiska segertåg kan ge – vad var det i hennes skildringar som lockade, hur kom det sig att hennes storhetstid var ovanligt intensiv men samtidigt förhållandevis kort, och vad hade den här processen med genus, översättning, mediehistoria och nationsbyggande att göra?

Tidigare intresse för Bremers amerikanska karriär har främst rört hennes besök i USA och på Kuba 1849–51 och den efter-

Om Fredrika Bremer i 1840-talets USA och litteraturhistorisk omvärdering

följande reseskildringen *Hemmen i den nya världen* (1853–54).³ Men omständigheterna kring lanseringen och mottagandet av hennes verk är fortfarande i hög grad outredda. Den här artikeln backar därför till åren 1842–44, i ett försök att spåra förutsättningarna för Bremers amerikanska framgångar, som snart också öppnade vägen för fler skandinaviska författare, framför allt H.C. Andersen (1805–1875), Emilie Flygare-Carlén (1807–1892) och Marie Sophie Schwartz (1819–1894). Uppgiften underlättas betydligt av den omfattande digitalisering av bokbestånd och äldre pressmaterial som ägt rum i USA under de senaste decennierna, utifrån både delstatliga, kommersiella och ideella initiativ.⁴ Det visar sig att Bremer var ytterst närvarande i både dagspress och tidskrifter under 1840- och 50-talen; i bokannonser, litteraturanmälningar, biografiska porträtt, längre essäer men också korta omnämnanden. Den mest fruktbara sökkombinationen ”Miss Bremer” ger tusentals träffar i olika digitala fulltextdatabaser.⁵ Bremer syns i nyhets- och skvallerspalter, yttranden av henne om allt från ogifta kvinnors situation till det amerikanska slaveriet och Krimkriget cirkulerar brett i olika tidningar och hon medverkar själv i diverse tidskrifter med följetonger och biografiska porträtt.⁶ Bremer framställs som en världsförfattare, i klass med Jane Austen, Charles Dickens, Walter Scott, Maria Edgeworth och George Sand, och jämförs ofta med inhemska celebriteter som Washington Irving och senare Harriet Beecher Stowe.

Det hela började med den första engelska översätt-

ningen av *Grannarne* (*The Neighbours*) som utkom hösten 1842. Följande citat ur en anmälan av en nyutgåva av romanen i *Sartain's Union Magazine* 1850, ger en talande bild av dess genomslag:

Fredrika Bremer, gravyr efter en originalmålning av Alonzo Chappel (Johnson, Wilson & Co. Publishers, New York, 1878).

What a new world was opened to American hearts by the publication of "The Neighbours!" Before that event, we had some vague notion that there were such countries as Sweden and Norway, for we had studied Geography and had seen them very plainly on the map. But as to any real living faith in their existence, any definite assured conviction that they were inhabited by men and women of like passions with ourselves, any clear apprehension that these dear people of the Northland were closely akin to ourselves in their modes of thought and life, and especially in whatever relates to the domestic affections – it was a discovery.⁷

På bara några rader fångas det starka intryck som Bremers första roman ska ha gjort på de amerikanska läsarna. En ny värld öppnade sig. Men det som skildrades från det fjärran "Northland" var ändå inte främmande, utan snarast oväntat välbekant. Samma tankar, samma sorger och glädjeämnen, samma borgerliga familjeliv. Det ska påpekas att *Sartain's Union Magazine* redigerades i Philadelphia, och att de medverkande skribenterna bestod av den vita kultur-eliten i nordost, som förutom att vara starkt influerad av engelsk litteratur och tysk romantik vid den här tiden hyste ett starkt intresse för skandinaviska språk, kultur och historia. Det senare får jag anledning att återkomma till.

Men citatet säger också någonting om tidsbundenhet. Bremers genombrottsroman innebar visserligen en *händelse*, men den beskrevs redan efter åtta år tydligt i imperfekt "– it was a discovery" (min kurs). Mycket hade också hunnit förändras på amerikansk bokmarknad. Den ekonomiska nedgången under perioden 1837–43 var över och ett tidigare ensidigt intresse för utländsk litteratur hade – äntligen, enligt många bedömare – skiftat till ett fokus på den inhemska författarscen som höll på att växa fram. Det intressanta är att Bremers första romaner lanserades i USA just under den korta tid då det fanns ett starkt spelrum för europeisk (och då inte bara brittisk) romanlitteratur, en

snabbt växande tryckkultur som kunde producera och distribuera romaner snabbt och billigt, och dessutom en utbredd press, där litteraturen utannonserades och recenserades, och där författarna bevakades på nyhetsplats. Att Bremers genombrott skedde i samma veva som tidnings-, och tidskriftsmarknaden fullkomligt exploderade, kanske till viss del på grund av just detta, innebar dessutom att effekten blev så mycket starkare.⁸

För att ge en inblick i den dramatik som utspelade sig kring Bremers verk i USA kommer jag i det följande att fokusera på den tidiga lanseringen och spridningen, som innehöll en rad oväntade och uppseendeväckande inslag, med spektakulära annonskampanjer, priskrig och högljudda debatter om upphovsrätt och språkriktighet.⁹ Jag kommer också att utveckla diskussionen kring hur Bremer kunde slå igenom så starkt och vad det berodde på att efterfrågan sedan förhållandevis snabbt klingade av. Min tes är att hennes romaner fyllde särskilda behov vid en specifik situation och tidpunkt i amerikansk samhälls- och kultur- och mediehistoria som kan förklara den intensiva och samtidigt kortlivade uppmärksamheten.

FREDRIKA BREMERS ROMANER PÅ EXPORT

Min forskning kring det amerikanska Bremerintresset ingår alltså i det tidigare nämnda SWWE-projektet, som följer fem kvinnliga svenska författare och hur deras verk spreds, togs emot och i flertalet fall sedermera försvann ut ur litteraturhistorien. Inte ens stora framgångar, även i högkulturella sammanhang, garanterar som bekant en plats i den västerländska kanon som fortfarande vilar tungt på modernistiska och nykritiska ideal kring tidlös, universell och verkimmanent storhet. Den här typen av litteraturhistoriska dissonanser mellan dåtida framgångar och efterföljande minnesförlost utgör förstås snarare regel än undantag. Översatt litteratur – så länge det inte rör sig om

planetära genomslag inom de stora världsspråken – inkluderas dessutom sällan i de olika mottagande nationernas och regionernas litterära kanon. Det innebär att en stor del av de texter som de facto cirkulerat i de transnationella kretsloppen inte tas med i diskussionen om vilken litteratur som lästs, diskuterats och gjort avtryck. Det här glappet aktualiserar i sin tur en mer övergripande och långsiktig litteraturhistorisk problematik – hur påverkas den rådande synen på ett författarskap av blicken ”utifrån”, från läsare i en annan tid och kontext?

Eftersom litteraturhistorieskrivningen i så hög grad varit fixerad vid det nationella tvingas den som närmar sig litteraturhistoriens transnationella flöden ofta utföra ren grundforskning. Som Johan Svedjedal påpekar i antologin *Svensk litteratur som världslitteratur* (2012) vet svenska litteraturforskare ”betydligt mer om det som ur ett svenskt perspektiv kan kallas litterärt inflöde än vi vet om det litterära utflödet”.¹⁰ Eftersom detta utflöde generellt sett är mindre utforskat när det handlar om små språk och nationer i ”semi-periferin”, stämmer inte heller de litterära spridningsvägar som den etablerade forskningen ritat upp. Franco Moretti och Pascale Casanova har lanserat London respektive Paris som 1800-talets centrala litterära knutpunkter.¹¹ Men svensk litteratur i början och mitten av seklet spreds snarare via Tyskland.¹² I Bremers fall var det framför allt förlaget Brockhaus i Leipzig som banade vägen både för ytterligare tysk utgivning och spridning till fler länder och språkområden. Tidigare forskning har berört en del av den här trafiken, förutom till Tyskland exempelvis till England, Frankrike, Spanien, Holland och Ryssland.¹³ En ny antologi över det svenska ”romanundret” i Central- och Östeuropa under 1800-talet visar att Bremer visserligen var en välkänd och respekterad författare i dessa områden, men att hon slog igenom lite för tidigt för att ingå i den framväxande översättningsvägen till ”lokala” språk som polska, tjeckiska och ungerska.¹⁴ Flödena går också att urskilja i den databas, SWED (2018), som SWWE-projektet byggt upp och arbetat

utifrån.¹⁵ Basen förtecknar de utvalda författarnas tryckta produktion i bokform i tillgängliga bibliotekskataloger runt om i Europa och USA, i Bremers fall från 1828 till 2018. Före den första engelska översättningen 1842 fanns exempelvis redan åtminstone 20 tyska bokutgåvor.¹⁶ Även om kretsen kring Det unga Tyskland stämplade Bremer som konservativ verkar hennes familjeromaner ha passat ypperligt som ett mer verklighetsnära alternativ till rådande Biedermeierideal.¹⁷ Men medan samtida kolleger som Flygare-Carlén och Schwartz efter den tyska lanseringen framför allt spreds vidare i de östra delarna av Europa, hade Bremer betydligt större framgångar västerut.¹⁸

På liknande sätt som i Tyskland tycktes Bremer uppfylla sin samtids förväntningar på den engelska ”viktorska” romanen, samtidigt som hennes skildringar av skandinaviskt familjeliv framkallade viss spänning (och ibland irritation) just genom sin annorlundahet. Det ymniga ätandet, festtillställningar på söndagar samt utomäktenskapliga förälskelser tillhörde de inslag i Bremers romaner som de mer moraliskt och religiöst stränga kritikerna anmärkte på.¹⁹ Faktum är att Bremer var den första utländska romanförfattaren som lyckades bryta igenom det brittiska imperiets kompakta motstånd mot litterärt inflöde. Det här var så pass märkvärdigt att Samuel Laing, den kända rese-skildraren som också hade besökt och skrivit böcker om Sverige och Norge under 1830-talet, fann förhållandet värt en särskild kommentar i sin (osignerade) recension av Bremers tidiga romaner i *The North British Review* (1844). Intressant nog diskuterar han Bremers framgångar i nationalekonomiska termer, som en fråga om frihandel och handelsbalans:

We cannot be blind to the fact, that the literary interests of the country have thriven remarkably well with this free trade in ideas. We produce enough for our own use and consumpt [sic] at home, import very little, and export large quantities to foreign parts in the various marketable forms of history, philosophy, political economy, poetry, and romance.

What we import of foreign literature, as of foreign grain, rarely answers for seed, or takes root and flourishes in our soil. Miss Bremer's works seem to be an exception. No foreign novels in our remembrance have attained such popularity in this country.²⁰

Laing skriver alltså in litteraturen som en integrerad del i den globala varucirkulationen och kan konstatera att Bremer, som det första utländska författarfröet i mannaminne, har lyckats överskrida det brittiska litterära importförbudet och dessutom slå rot. Enligt Doris R. Asmundsson, som 1964 disputerade vid Columbiauniversitetet på en avhandling om mottagandet av Bremer i England, lyckades Bremer dessutom återupprätta något av det dåliga rykte om Sverige som bland annat just Laings tidigare reseskildring hade framkallat i Storbritannien.²¹ I sin *A Tour in Sweden in 1838* (1839), hade Laing närmast vältrat sig i huvudstadens höga brottsstatistik, fylleriet, de många utomäktenskapliga barnen och diverse "primitiva"

seder och bruk. Att Bremer verkligen förmådde förbättra den tidigare skamflade Sverige bilden bekräftas bland annat av ett yttrande i den Toryvänliga tidskriften *Fraser's Magazine for Town and Country* (1843) som hyllar Bremers kristna moral: "Born in a land where the domestic virtues are more generally disregarded than, perhaps, any where else in Europe, Miss Bremer labours to bring about a better order of things".²² Det som framför allt slog an hos de brittiska läsarna var Bremers tidigare oöverträffade sätt att levandegöra hem- och familjelivet. Dessutom klarade hon konststycket att vara lagom radikal, någonstans mellan "the prudential cautiousness of Maria Edgeworth – and the gratuitously-disturbing lawlessness of Madame Dudevant" (George Sand), som det litterära veckobladet *The Athenæum* uttryckte det i en recension av Bremers tidiga verk 1844.²³

FORTSATT SPRIDNING VÄSTERUT

Kombinationen av vardagligt gemyt och växande frihetslängtan passade också särskilt väl in i det amerikanska kultur- och samhällsklimatet decennierna före inbördeskriget, som jag strax ska återkomma till. SWED-basen visar 155 poster för Bremer på engelska mellan åren 1842 och 2018 (majoriteten under perioden 1843–58). Av dessa är åtminstone 64 utgivna i USA. Bara under 1843 kom åtminstone 29 olika utgåvor på engelska i England (18) och USA (11), av flera olika förläggare (se Fig. 1). Samma titel kunde publiceras flera gånger samma år, av olika förlag och med olika, men ibland även samma översättare.

Bremer var själv särskilt intresserad av och involverad i den amerikanska lanseringen och här underlätade det faktum att hon hade en engelsk översättare, Mary Botham Howitt (1799–1888), som också var en etablerad författare, med bred utgivning av poesi, barnlitteratur och familjeromaner.²⁴ Howitt medverkade flitigt i flera ledande brittiska tidskrifter, som *The*

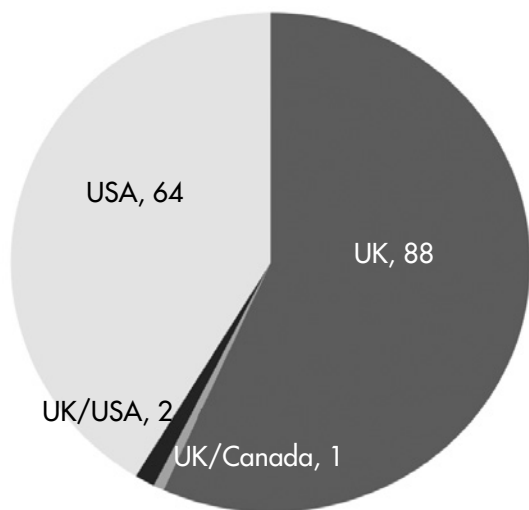

Fig. 1. Antal bokutgåvor av Fredrika Bremer i engelsk översättning 1842–2018 (projektdatabasen SWED)

Athenaeum, *Tait's Edinburgh Magazine* och Dickens *Household Words*, och var dessutom en mycket aktiv kulturförmedlare av skandinavisk litteratur, bland annat som den första att översätta H.C. Andersens sagor till engelska. Howitt arbetade ofta tillsammans med maken William Howitt (1792–1879). I sin självbiografi, utgiven av dottern Margaret Howitt 1889, hävdar hon att paret hjälptes åt att översätta Fredrika Bremers *Grannarne* från den tyska utgåvan när familjen under en period var bosatt i Heidelberg, och att de först fick ge ut romanen i London på egen bekostnad.²⁵ Paret behärskade vid den här tiden väldigt lite svenska, även om Howitt hävdar att de lärde sig efter hand. Men bara hennes namn stod på titelsidan. Det var följdriktigt att en ny företrädare för den framgångsrika familjeromanen introducerades av en kvinnlig översättare, och det faktum att Mary Howitt redan skapat sig ett namn innebar en klar marknadsfördel.

Den 22 oktober 1842 utannonserades *The Neighbours. A Story of Every-Day Life* av Londonförlaget Longman, Brown, Green, and Longmans.²⁶ På bokens titelsida trycktes Mary Howitts namn i större stilgrad, men översättaren lanserade i sitt förord den okända Fredrika Bremer som Sveriges Jane Austen.²⁷ När succén väl var ett faktum gav sig flera andra förläggare snabbt in i leken och Howitt, som redan hade förberett översättningar av *Hemmet*, *Presidentens döttrar* och *Nina*, fick se sig förbispningen av flera billigare utgåvor som i vissa fall även nådde marknaden före hennes översättningar. Flera var till och med rena piratkopior av hennes arbeten och snart uppstod en infekterad strid kring Bremers verk, där förläggare både i England och USA tävlade om att vara först, bäst och billigast. Mary Howitt berör frågan i brev och i sin självbiografi, och hon gav sig också in i debatten offentligt, via förorden till de efterföljande romanerna som strax efter de auktoriserade Londonutgåvorna trycktes i mer eller mindre samma utförande på New Yorkförlaget Harper & Brothers. Redan i sitt förord till *The Home; or, Family Cares and Family Joys* våren 1843 kunde Howitt inte utan stolthet konstatera att en så spridd

publikation som veckotidningen *The New World* i New York efter en knapp månad hade tryckt om *The Neighbours* i en av sina supplementupplagor. Därefter blev tongångarna emellertid hårdare. I förordet till *The President's Daughters; including Nina*, som utkom hösten 1843, klagade Howitt på de idétjuvar som försöker stjäla hennes levebröd, trots att hon inledningsvis själv fått ta hela risken med utgivningen. I förordet till *New Sketches of Every-day Life: A Diary. Together with Strife and Peace* 1844 gick Howitt till regelrätt attack mot ett antal förläggare, där några till och med blev namngivna. Londonförläggaren William Smith, som hade lanserat flera Bremerromaner ”translated from the Swedish” i lågprisutgåvor 1843, inklusive *Strife and Peace (Strid och frid, eller Några scener i Norge, 1840)*, fick tillmälen som kringstrykande gravplundrare och pirat.²⁸ Bostonförläggaren James Munroe (ej namngiven), som var tidigt ute med amerikanska översättningar, beskyldes för förkortade versioner översatta från tyskan, fyllda av språkfel och missljudande ”yankee slang”, och Howitt passade på att fördöma den amerikanska fäblessen för billighetstryck (”American cheap publication mania”).²⁹

Svaren lät naturligtvis inte vänta på sig. Särskilt Bostonpressen var ivrig att försvara både den fria företagsamheten och Munroes amerikanska utgåvor. Howitt blev beskyldd för att försöka lägga beslag på Bremer för egen del och en utförlig anmälan av ett antal Bremerromaner i den ledande kulturtidskriften *North American Review*, även den redigerad i Boston, beslog Howitt med flera fel och väckte misstanken att hon själv fortfarande utgick från tyska förlagor i sitt översättningsarbete.³⁰ Den här artikeln avslöjar också en underliggande konflikt med klara koloniala och postkoloniala undertoner. Att en brittisk kvinna kritiserade språkbruk och krävde marknadsregleringar innebar något av ett slag i ansiktet på den dominerande amerikanska självbilden. Den nya nationen hamnade återigen på kollisionkurs med sin tidigare kolonialherre och Bremers verk tycktes hamna mitt i korselden.

Men även om förhållandet mellan USA och Storbritannien var komplicerat fanns fler affiniteter än parterna vanligen ville erkänna, inte minst inom kvinno-, abolitionist- och chartiströrelserna. Bremer var själv en central del i tidens transatlantiska feministiska nätverk.³¹ Och som Paul Giles har hävdad, i opposition mot respektive nations gängse litteraturhistorieskrivning, bildade den brittiska och amerikanska litteraturtraditionen inte två separata spår, utan en parallell, sammantvinnad ”series of reciprocal attractions and repulsions between opposing national situations”.³² En väsentlig del i det transatlantiska perspektiv som bland andra Giles företräder, är just ifrågasättandet av eurocentrismen i synen på påverkansvägarna.³³ Människor, varor och idéer korsade Atlanten i båda riktningarna. Erfarenheter överfördes i tidningar, reseskildringar och brev, såväl som genom muntliga vittnesmål, och teknologiska uppfinningar som ångkraft och telegraf snabbade på kommunikationerna. En sensation i London kunde efter två veckor på ångbåten stiga iland i New York och vice versa.

AMERIKANSK BREMERHYSTERI

Hur kom det sig då att Fredrika Bremer under en period var så populär i USA att det är rimligt att tala om en regelrätt hysteri? De amerikanska framgångarna var både beroende av och frikopplade från den engelska lanseringen. I början av 1840-talet var varken den amerikanska litteraturen eller litteraturkritiken särskilt utvecklade. Både förlagen och tidningarnas kulturavdelningar importerade och cirkulerade huvuddelen av sitt material från London, och den ekonomiska krisen försvårade nysatsningar. Dessutom var tidens upphovsrättslagar ännu tandlösa, framför allt var skyddet för översatt litteratur undermåligt (i Storbritannien) eller till och med icke existerande (USA). Medan britererna som vi sett ogärna importerade litteratur överhuvudtaget var det i stort sett det

enda amerikanerna gjorde. Snart uppstod en veritabel piratmarknad med god tillgång till extremt billiga översättningar, vilket å andra sidan kväste framväxten av inhemska litteratur.³⁴ Förläggarna satsade hellre på redan säkra kort som Scott, Dickens eller Eugène Sue, som de kunde trycka om utan särskilda tillstånd, än att betala honorar till ännu okända amerikanska namn. De mest förslagna amerikanska förläggarna nöjde sig dessutom inte med kommers på hemmaplan, flera av dem konkurrerade på Londonmarknaden med snabbproducerade billighetsutgåvor, även av brittiska storsäljare som Dickens. Här slog den tidigare kolonins entreprenörer tillbaka mot brittisk kulturimperialism; approprierade och paketerade om sin tidigare härskares romangods, och vann dessutom marknadsandelar på dennas egen hemmaplan. Bremers verk utnyttjades flitigt i hanteringen, och även om den knappast gjorde henne förmögen, blev hon spridd och berömd.

Men som Meredith McGill har påpekat handlade den amerikanska publiceringskulturen av omtryck, cirkulering och snabba billighetstryck inte bara om omedveten och oreglerad piratverksamhet och vinstjakt.³⁵ I bakgrunden fanns en stark tro på fördelarna med fri konkurrens och med fri och billig tillgång till litteratur och tidningar för en snabbt växande läsepublik. Detta ingick i en medveten strategi att öka graden av bildning och medvetenhet som snart blev en viktig del i den frisinnade och frihandelsvänliga amerikanska självbilden.³⁶ Återigen avses förstås framför allt den vita befolkningen i nordost.

Samtidigt började alltfler röster höjas mot, som Washington Irving uttryckte det, ”our mental dependence on England”.³⁷ Mary Howitts första Bremeröversättningar lanserades mitt i den här diskussionen. Den 30 november, bara tre veckor efter att *The Neighbours* hade getts ut i London, kunde tiotusentals amerikanska läsare ta del av romanen i ett dubbelnummer av veckotidningen *The New Worlds* rekordbilliga bilaga, för 18^{3/4} cent.³⁸ Romanen trycktes i oktavformat och påminde därmed en hel del om dagens pocketböcker. ”In this form it [*The Neighbours*] will be

scattered far and wide over the whole country”, skrev poeten och språkprofessorn Henry Longfellow i ett brev till sin vän Ferdinand Freiligrath, tysk skald och översättare, den 6 januari 1843.³⁹ Och Bremer spreds verkligen, i billighetstryck men också i mer påkostade editioner och snart även i olika samlingsutgåvor. Under 1840-talet hade flera förlag etablerat sig i alla de stora städerna längs östkusten. Harper & Brothers och G.P. Putnam i New York, T.B. Peterson Brothers och J.M. Campbell i Philadelphia samt J. Munroe & Company och Redding & Company i Boston gav alla ut verk av Bremer i olika format och utföranden. Flertalet använde sig av Mary Howitts översättningar. Harper och Putnam hade personliga överenskommelser med Bremer. Men det hände att även de, i likhet med övriga, levererade icke auktoriserade omtryck. Putnam och J. Munroe lanserade också amerikanska översättningar.

Sverige hade varit det första neutrala landet som erkände den unga amerikanska republiken, genom ett vänskaps- och handelsavtal redan 1783, och intresset för skandinaviska språk och historia förblev stort, inte minst bland intellektuella i New England, där Swedenborgs korrespondenslära och Tegnér's *Frithiofs saga* var centrala referenspunkter.⁴⁰ Den nyss nämnde Longfellow, professor i moderna språk vid Harvard, behärskade hjälpligt både svenska, danska, finska och isländska. Vid ett besök i Norden sommaren 1837 införskaffade han bland annat Bremers tidiga *Teckningar utur hvardagslivet*, och översatte samma år flera sånger ur *Frithiofs saga* för *North American Review*.⁴¹ Samma år väckte den danske fornforskaren Carl Christian Rafn (1795–1864) uppmärksamhet med sitt stora verk *Antiquitates Americanae*, som redogjorde för de gamla nordbornas upptäckt av Amerika. Dessa rön passade väl in i den framväxande germanska motberättelsen till historien om Columbus, och intensifierade den nya världens sökande efter fornnordiska rötter.⁴²

De intensiva blickarna mot Skandinavien hörde med andra ord nära samman med det pågående

amerikanska nationsbyggandet och konstruktionen av en amerikansk historia och identitet.⁴³ Ivriga anhängare formulerade kreativa symboliska samband mellan nordiska vikingar och pilgrimer, nybyggare och yankees, i ett slags föreställd gemenskap.⁴⁴ Dessa kopplingar är väl synliga i receptionen av Bremers verk och hon anknyter själv till dem, bland annat i sin reseskildring *The Homes of the New World: Impressions of America* (1853), där hon spekulerar i om yankeen kan ha ärvt sin företagsamhet från sin nordiska förfader, vikingen.⁴⁵ Poeten och kritikern James Russell Lowell, som ska ha legat bakom den tidigare nämnda anmälan av ett antal Bremerromaner i *North American Review* våren 1844, åberopar även han de historiska affiniteterna, men stannar ändå vid att Bremers styrka som författare är att hon är universell snarare än nationell, samtidigt som hennes karaktärer är så förunderligt lika människorna i New England:

In one respect, we think her superior to most of the contemporary novelists, her characters being universal, not national. Whatever Swedish peculiarity there may be in their manners, there is none in their natures. They are not simply Swedes and Norwegians, but men and women. We recognize them, after a moment's thought, as old acquaintances. They are as much at home in Boston as in Stockholm.⁴⁶

En stor del av det som senare skulle utgöra den amerikanska författareliten – Ralph Waldo Emerson, Nathaniel Hawthorne, Edgar Allan Poe, Margaret Fuller, Fanny Fern, Harriet Beecher Stowe och Louisa May Alcott – läste och kommenterade Bremers verk i olika sammanhang.⁴⁷ Walt Whitman skrev flera uppskattande artiklar om Bremers romaner i *Brooklyn Daily Eagle*. Den 18 augusti 1846 rekommenderade han dem som familjeläsning och fastslog att de skulle vara det första hans barn (om han hade några) fick läsa efter Nya testamentet.⁴⁸ Washington Irving var visserligen känd sedan länge, även i Europa. Men av

de ovanstående var det när Bremer slog igenom i USA egentligen bara Emerson som kunde anses någorlunda etablerad. Det väcker förstås frågor om vad hennes genomslag eventuellt kan ha betytt för den amerikanska litteraturens framväxt. Vad innebar det exempelvis att Bremer, genom Howitts översättningar, visserligen kunde placeras in i den viktorianska romantraditionen, samtidigt som hon uppenbarligen omhuldades just för att hon inte var brittisk, utan snarare erbjöd vardagsnära skildringar från den region som den nya nationen var så angelägen att dela historia med?

USA:s postkoloniala relation till Storbritannien vid den här tiden kan med Benedict Andersons terminologi betecknas som ett uttryck för en *Long-Distance Nationalism*, en långsam och komplicerad process av ”displaced identity”, där det dröjde flera generationer innan ”Englishness” transformerats till ”Americanness”.⁴⁹ Det är en spännande tanke att Bremers romaner kan ha utgjort en pusselbit i det här förloppet. Den emancipatoriska tematiken i hennes verk talade uppenbarligen till den amerikanska läsepublikens särskilda sug efter frihet. Nybyggarkulturens motsägelsefulla erfarenhet av att vara ”both colonizer and colonized at once”, som Edward Watts har uttryckt det⁵⁰, kan också ha stimulerat aptiten för det ”lagom” främmande, där de politiska frågor som stod på spel visserligen var annorlunda men minst lika akuta.

Enligt David Damrosch blir litteratur till världslitteratur genom att tas emot och avsätta spår i en främmande kultursfär, vars utrymme på många sätt definierats av värdkulturens nationella tradition och rådande behov hos dess författare.⁵¹ Intresset för Bremer hängde i hög grad samman med den amerikanska kulturens värderingar och de inhemska författarnas prekära villkor. I sökandet efter en egen plattform bortom den brittiska kulturhegemonin kunde Bremers skildringar av skandinaviskt familjeliv framför allt erbjuda vad jag skulle vilja kalla för en *transferidentitet*, och det låg i sakens natur att den var provisorisk och temporär.

BREMERS ROMANER I VECKOBLADET *THE NEW WORLD*

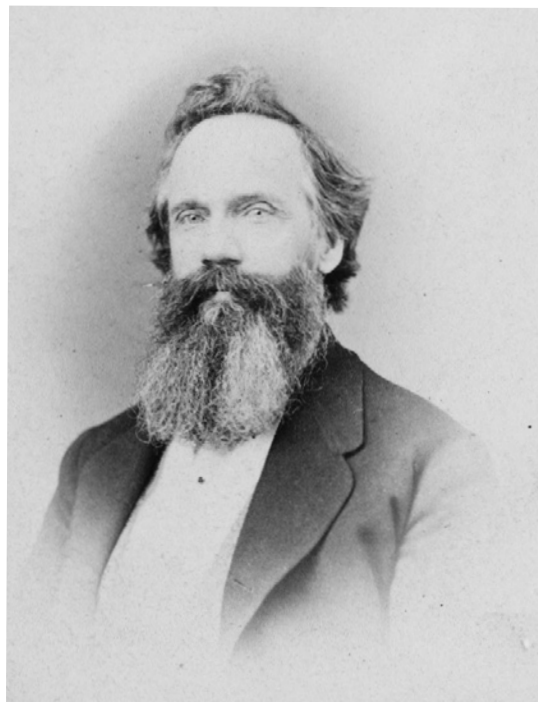
Men varken den snabba vidareföringen från England, nyfikenheten på skandinavisk kultur eller den transferidentitet som Bremers verk tillhandahöll räcker för att fullt ut förklara den omfattande och snabba amerikanska spridningen. En avgörande faktor här var den rådande mediesituationen. Bremers tidiga romaner lanserades mitt i den närmast karnevaliska ”golden age of print” som rådde i USA åren kring 1840, där en rad uppfinningsrika förläggare snabbt lyckades slå mynt av nya teknologiska möjligheter och en växande, diversifierad läsekrets.⁵² Snabb, billig och förbättrad tryckteknik, snabbare frakt med ångbåt och tåg samt fördelaktiga portovillkor för tidningar var utslagsgivande inslag i denna ”pocketrevolution”, som också kom att förändra bokutgivningen i grunden.⁵³ Utvecklingen drevs på av den ekonomiska lågkonjunkturen. För att sälja måste litteraturen bli billigare, och det lägre priset krävde i sin tur större volymer för att generera vinst.

En central aktör för Bremers tidiga och breda spridning var Jonas Winchester (1810–1887). I likhet med exempelvis Lars Johan Hierta i Stockholm vid samma tid drev Winchester ett slags mediekonglomerat i New York, med veckobladet *The New World* (1839–44) i centrum.⁵⁴ Liksom Hiertas *Aftonbladet* hade *The New World* en landsomfattande räckvidd, med agenter i alla större städer, även några i Kanada.⁵⁵ Och i likhet med Hierta var Winchester både tidningsägare, förläggare och boktryckare, vilket innebar att han hade kontrollen över både lansering (genom bokannonser i tidningen), mottagande (anmälningar i tidningen) produktion (förlag/tryckeri) och distribution. Detta medförde att de författare som han satsade på fick en massiv exponering. Winchester hörde också till de förslagna som gick så långt att de helt enkelt förde in skönlitteraturen i tidningen. Och då inte enbart i form av följetonger integrerade i det övriga materialet. Han lät snart börja trycka särskilda supplement till

The New World, så kallade *extras*, där hela romaner, poem, dramer, historiska verk eller tidskriftsnummer från England återtrycktes på tidningspapper satta i tvåspalt. Fördelen var att han kunde utnyttja både billigt papper och lågt porto.⁵⁶ Dessutom behövde han i flertalet fall inte betala något för själva texterna, även om han i vissa annonser hävdar att stora summor lagts på att köpa loss tryckkorrektur för att kunna föregripa Londonutgåvorna.⁵⁷

Dessa bilagor, som alltså var prototyper till dagens pocketböcker, kom ofta ut före bokutgåvorna och kunde vara mycket billiga – 12^{1/2} cent per exemplar, att jämföra med de inbundna bokutgåvorna som normalt kostade mellan två och tre dollar styck, under depressionsåren 50 cent.⁵⁸ Den som köpte flera exemplar åt gången eller tecknade förskottsprenumerationer hade kraftiga rabatter att hämta. Bilagorna kunde tryckas i upplagor om 20 000 till 25 000 exemplar, i vissa fall till och med betydligt mer än så – Dickens *American Notes* (1842) trycktes i 50 000 exemplar – medan bokupplagorna i allmänhet låg på ett eller ett par tusen.⁵⁹ *The New World* var alltså först med att lansera Bremer i USA, med *The Neighbors*, hösten 1842. Under 1843 kom även *The Home*, *The President's Daughters* och *Nina*.⁶⁰ Läsarna kunde beställa utgåvorna per post, köpa dem på tryckeriet på Ann Street nummer 30 (i de nuvarande finanskvarteren på Manhattan) eller på andra överenskomna platser i de större städerna, på tågperonger eller på gatan av tidningspojkar som ropade ut "Miss Bremer's latest!"⁶¹ Vid enstaka tillfällen publicerades även amerikanska författare, hösten 1842 tryckte *The New World* exempelvis Walt Whitmans debutroman *Franklin Evans*, *Or the Inebriate: A Tale of the Times*.

Dessa lågprisutgåvor i jätteupplagor utgjorde förstås snart ett allvarligt hot mot den reguljära bokutgivningen. Men även om inflytelserika intellektuella som Emerson, Thoreau, Poe och Melville uttryckte sitt förakt för den nya mediasituationen och litteraturens varufiering, började etablerade förlag som Harper & Brothers snart trycka sina egna billighetsutgåvor,

Jonas Winchester tillhörde de uppfinningsrika tryckare som före det amerikanska inbördeskriget utnyttjade tidens teknologiska och mediala villkor till fullo, inte minst genom att distribuera romaner i tidningsform med låga pappers- och portokostnader. Foto: Abraham Bogardus. Med tillstånd från California History Room, California State Library, Sacramento.

"pennyworths".⁶² De mest inflytelserika förläggarna, åtskilliga av dem hårt ekonomiskt pressade, ökade insatserna och drev samtidigt på för begränsningar. När United States Post Office till sist beslöt att tidningsbilagorna skulle ha samma portoavgifter som tidskrifter, det vill säga fyra gånger så höga, fick den här speciella formen av konkurrensdrivande cirkulation ett abrupt slut. Winchester tog över värsta konkurrenten *Brother Jonathan* i januari 1844. Senare samma år var han själv bankrutt.⁶³ Den reguljära bokutgivningen återupprättades, men de billiga utgåvorna hade kommit för att stanna.⁶⁴

I den här dramatiska processen har Isabelle Lehuu urskilt en framväxande motsättning mellan högkultu-

The New Worlds ambitioner om landsomfattande spridning gick inte att ta miste på. I november 1842 kunde de amerikanska läsarna köpa Bremers *The Neighbors* (med amerikansk stavning), tryckt i en 62-sidig bilaga i oktavformat satt i tvåspalt. Priset var 18¾ cent.

rellt och populärt, som också innebar en framväxande differentiering i läsandet.⁶⁵ Fredrika Bremers romaner lanserades effektivt och var tillgängliga i alla kommersiella kretslopp, i både påkostade och billiga utgåvor, och nådde därmed snabbt olika läsarskikt i det amerikanska samhället. Samtidigt är det möjligt att hennes omedelbara och flitiga närvaro i de ”populära” tidningsbilagorna bidrog till att mätta efterfrågan. Redan 1845 hade dessutom samtliga Bremers populära familjeromaner från 1830-talet redan publicerats ett antal gånger. Hennes skrivande hade gått in i ett nytt skede utan samma kommersiella potential, med inslag av religionsfilosofi (*Morgon-väckter*, 1842) och socialistisk utopism (*Syskonlif*, 1848).

Men en viktigare orsak till det minskade intresset var säkerligen att när bokutgivningen i USA återigen fick ett uppsving, mellan 1845 och 1857, stod inhemska författare för ökningen.⁶⁶ Nu etablerades de namn som så småningom kom att kanoniseras som ”the Ameri-

can Renaissance” – Emerson, Hawthorne, Thoreau, Melville och Whitman. Men även kvinnliga författare som Harriet Beecher Stowe, Fanny Fern och Augusta Jane Evans, och afroamerikanska författare som Frederick Douglass och William Wells Brown, nådde stora läsarskaror. Intresset för Bremer fick åter en rejäl skjuts i samband med hennes besök i USA 1849–51 och den efterföljande reseskildringen *The Homes of the New World* (1853), men därefter minskade utgivningen igen. Inte ens *Hertha* (1856) som väckte sådan debatt i Sverige, gjorde några större avtryck. Efter bara två år publicerades den igen, men då lanserad som ett nytt verk, med en ny titel, *The Four Sisters*.⁶⁷ Minnet av de utländska författare som varit så efterfrågade och brett lästa under det tidiga 1840-talet bleknade snart och det inflytande de haft avsatte få spår i den efterföljande litteraturforskningen.⁶⁸

LITTERÄR SPRIDNING OCH GENUS

I SWWE-projektet ser vi samma tendens som Katharine Bode uppmärksammat i 1800-talets Australien, att det framför allt var kvinnliga romanförfattares verk som spreds utomlands. Bode noterar att seklets manliga författare snarast prioriterade att ”bygga landet” och publicera sig nationellt.⁶⁹ Mätt i försäljningssiffror och inflytande var kvinnliga författare de mest framgångsrika, eftersom de i högre grad blev publicerade i Storbritannien. Detta tillskriver Bode både författarnas egna strategier och den dåtida brittiska bokmarknadens konstruktion av romangenren som ett företrädesvis ”kvinnligt” område.⁷⁰

I svensk litteraturhistorieskrivning innehar C.J.L. Almqvist alltjämt positionen som landets främsta prosaförfattare vid 1800-talets mitt. I de transkulturella flödena syns dock inte mycket av vare sig honom eller tidens övriga manliga författare. Enstaka titlar översattes till danska och tyska men spreds sällan vidare (SWED 2018). Översättningarna till engelska

är lättträknade, men några bör nämnas: *Gabrièle Mimanso* trycktes i New York 1846, under den intresseväckande titeln *Gabriele Mimanso, the Niece of Abd-el-Kader; or, an Attempt to Assassinate Louis Philippe, King of France*. Översättaren var Clemens Hebbe, Wendela Hebbes make, som efter diverse olagliga affärer gått i landsflykt och hamnat i Amerika i början av 1840-talet. *Sara Videbeck and the Chapel* (*Det går an och Kapellet*) trycktes i en engelsk utgåva först 1919, utgiven i New York, London och Oxford. August Blanches *The Bandit* (*Banditen*) gavs ut i New York 1872 och *Master of his Fate* (*Flickan i Stadsgården*) trycktes i London 1886. Den mest översatta av tidens svenska manliga romanförfattare var Viktor Rydberg. *The Last Athenian* (*Den siste Athenaren*) publicerades i Philadelphia 1869 (och återigen 1883). I annonseringen återropades ett säljande citat ur ett brev från Fredrika Bremer till översättaren W.W. Thomas Jr, där Rydbergs roman karaktäriseras som "the best and most genial historical novel that was ever written in the Swedish language".⁷¹ *The Freebooter of the Baltic* (*Fribytare på Östersjön*) gavs ut i Chicago 1891, och 1904 utkom *Singoalla. A Medieval Legend* i London, Newcastle och New York. Flera av Rydbergs historiska och religionshistoriska verk översattes också till engelska. Däremot har projektet inte kunnat spåra några engelska översättningar av C.F. Ridderstad eller M.J. Crusenstolpe.

Som Yvonne Leffler påtalar i sitt bidrag i detta tidskriftsnummer, nådde även flera romaner av Emilie Flygare-Carlén en stor publik i USA. Även ett tiotal översättningar av Marie Sophie Schwartz verk gavs ut på amerikanska förlag. Om den tidiga svenska 1800-talsromanen var kvinnodominerad är det med andra ord ingenting mot hur spridningen utom landet såg ut.

Receptionen av Fredrika Bremer i USA är ännu ett tydligt exempel på i hur liten grad internationell reception ger avtryck i nationell litteraturhistorieskrivning. Hennes position som en av de allra mest efterfrågade författarna under 1840-talet är osynlig i såväl

IMMENSE SUCCESS!
 25,000 COPIES OF THE
PRESIDENT'S DAUGHTERS,

AND

N I N A,

(A Sequel to the "President's Daughters.")

BY FREDERIKA BREMER,

AUTHRESS OF "THE NEIGHBORS," "THE HOME," &c., &c.,

TRANSLATED BY MARY HOWITT,

Have been sold since their publication at the New World office, on the 1st inst. This unprecedented sale has been fully justified by the great excellence of these captivating romances, and the pure moral influence they disseminate throughout society. They are issued from the advance sheets with the approbation of Mary Howitt herself, for which liberty a large sum has been paid. A third edition of "NINA," and a second of the "PRESIDENT'S DAUGHTERS," are now ready at 30 Ann street, at 12½ cents each.

Our friends in the country who wish to possess early copies, are requested to send their orders immediately, accompanied by the cash. Postage, 2½ cents on the "President's Daughters," and 5 cents on "Nina," to any part of the United States. Five copies of each for \$1 by mail.

NEW A new edition of

THE HOME;

OR, FAMILY CARES AND FAMILY JOYS,

BY FREDERIKA BREMER—TRANSLATED BY MARY HOWITT,

Has just been issued. It is a charming romance, of which some 20,000 copies have been sold. Price 12½ cents; 10 copies by mail for \$1.

"Kolossal framgång!" En annons i *The New World* den 9 september 1843 hävdar att *Presidentens döttrar* och *Nina* gått ut i 25 000 exemplar. Detta endast en vecka efter att romanerna publicerats i tidningens supplementupplaga. Priset: 12½ cent styck.

svenskt som amerikanskt sammanhang. Men vad är då rimligt att hävda kring betydelsen av Bremers verk ur ett globalt litteraturhistoriskt perspektiv; är det ens meningsfullt att insistera på en plats bland klassikerna i en alltmer postkanonisk tid? Knappast. Men det som uppenbaras i det här fallet, som så ofta förut, är hur pass väl kvinnliga författare ofta hävdar sig i sin egen samtid, för att sedan relativt snart definieras ut. Forskare som Gaye Tuchman och Jane Tompkins har visat hur romanen när den väl vann prestige kring mitten av 1800-talet intellektualiserades, maskuliniserades och nationaliserades, alltmedan kvinnliga författare stämplades som konservativa och ointressanta.⁷² Tompkins har också hävdat att 1900-talsforskarnas överkänslighet mot "sentimentalitet" har suddat ut en

hel generation amerikanska kvinnliga romanförfattare.⁷³ Av dessa är det sedermera bara Harriet Beecher Stowe som i någon mån har återupprättats.

LITTERATURHISTORISK OMVÄRDERING

Men inte heller de författarskap som i något skede ingår i kanon sitter som bekant säkert, eftersom de värden som skapar den ständigt förändras.⁷⁴ David Damrosch menar att diskussionen kring den världslitterära kanon från att tidigare ha rört sig på två nivåer sedan ett par decennier snarare förs på tre.⁷⁵ Förut, när den komparativa litteraturforskningen koncentrerade sig på ”västerländska mästerverk”, fanns ett visst utrymme även för andrarangsförfattare (*minor classics*), om inte annat som komplement och jämförelseobjekt. För att översätta detta på nationell nivå kunde en Bremer exempelvis understödja en Almqvist. Dagens tre nivåer består enligt Damrosch av det han kallar *hypercanon*, *countercanon* och *shadowcanon*.⁷⁶ Hyperkanon befolkas av de tidigare stora författarskapen, och dessa har hållit ställningarna eller till och med stärkt sina positioner. När diverse motbud till den traditionella kanon formuleras, med författare från mindre språk och litteraturer, kvinnor, rasifierade, och så vidare, utgör dessa inget hot mot mästerverken. De författarskap som däremot riskerar att försvinna är de tidigare *minor authors*, vilka glider allt längre in i skuggan.⁷⁷ Fredrika Bremer skulle ur ett svenskt perspektiv kunna definieras som ”minor”, men också som en del i en feministisk motkanon. Kanske innebär det senare att hennes författarskap lever vidare, åtminstone så länge det anses värdigt sin plats i denna motkanon.

Även om Bremers *Grannarne* åtminstone på papperet skulle kunna ingå i Damroschs tidigare berörda definition av hur världslitteratur fungerar, kvarstår det faktum att romanen aldrig ingått i den amerikanska litterära kanon. Förmodligen är det rimligare att närma sig Bremers framgångar i USA som ett uttryck

för de transkulturella flöden som var påtagliga inom 1800-talets starka nationella ramverk. Enligt Alexander Beecrofts litteraturhistoriska modell i *An Ecology of World Literature* (2015), skulle Bremers verk i så fall kategoriseras som nationell litteratur (*national literature*). Denna uppstod i det post-revolutionära, nationsbyggande Europa och modellen spreds sedan vidare över världen som en direkt följd av imperialistisk expansion.⁷⁸ Enligt Beecroft skapades de nationella litteraturerna redan från början som delar av ett inter-nationellt (*inter-national*) system, där vissa verk från så kallat halvperifera regioner kunde kommunicera förhållandevis väl även utanför sina egna nationella och språkliga gränser.⁷⁹ Även om Bremers författarskap etiketterades som i positiv mening ”universellt”, är det tydligt att de amerikanska läsarna tog del av det ur ett i första hand amerikanskt, vitt, nordstatsperspektiv. Hennes verk utsattes för det Beecroft kallar *nationalistisk appropriering* och användes så länge de kunde tjäna det nationsbyggande amerikanska samhällets intressen.⁸⁰ När behovet av skandinaviska ”substitut” försvann fanns ingen anledning att vara sentimental. I den litteraturhistoriska praxis som uppstod under samma tid valdes inslag som inte passade in i berättelsen om den nationella historien obönhörligen bort.⁸¹ Den här typen av minnesproduktion rymmer kanske en av förklaringarna till hur en författare som Bremer så pass snabbt kunde försvinna ur de amerikanska läsarnas och kritikernas medvetande.

Inom SWWE-projektet har det blivit tydligt att de svenska kvinnliga romanförfattarnas genomslag på olika håll under 1800-talet ofta sammanföll med olika emancipatoriska och nationsbyggande processer. Med tanke på de senaste decenniernas starka betoning på transkulturell spridning är det troligt att litteraturhistorisk forskning i allt högre grad kommer att uppmärksamma just mångfalden i litterära flöden och cirkulationer. Och i takt med att nya påverkansvägar framträder kommer även de nationella berättelserna om 1800-talsromanen obönhörligen att behöva revideras.

NOTER

1. Ett av många verk som reflekterat kring den transkulturella vändningen under senare år är *The Transcultural Turn. Interrogating Memory Between and Beyond Borders*, Lucy Bond och Jessica Rapson (red.), Boston & Berlin: De Gryuter, 2014, s. 9–18. För en samlad reflektion över de pågående tankeförändringarna kring "det historiska", se Markus Huss, Ulla Manns och Hans Ruin, *Tid, minne, representation. Om historiemedvetandets förvandlingar*, Göteborg & Stockholm: Makadam, 2016.
2. Projektet finansierades av Vetenskapsrådet 2014–2017 och involverar utöver undertecknad följande forskare: Yvonne Leffler (projektledare), Jenny Bergenmar, Gunilla Hermansson och Birgitta Johansson Lindh. De undersökta författarna är Julia Nyberg (Euphrosyne), Fredrika Bremer, Emilie Flygare-Carlén, Anne Charlotte Leffler och Selma Lagerlöf.
3. Signe A. Rooth, *Seeress of the Northland. Fredrika Bremer's American Journey 1849–1851*, Philadelphia: American Swedish Historical Foundation, 1955; Laurel Ann Lofsvold, *Fredrika Bremer and the Writing of America*, Lund: Lund University Press, 1999; Judith Johnston, "Emancipatory Politics. Howitt translates Bremer", *Victorian Women and the Economics of Travel, Translation and Culture, 1830–1870*, London & New York: Routledge, 2013, s. 151–170; Lars Wendelius, *Fredrika Bremers Amerikabild. En studie i Hemmen i den nya världen*, Stockholm: Almqvist & Wiksell, 1985.
4. När det gäller bokutgåvor utgivna av Bremer i USA finns åtskilliga tillgängliga i *HathiTrust Digital Library*.
Bland de statliga satsningarna på äldre pressmaterial återfinns *Chronicling America* (chroniclingamerica.loc.gov/) finansierad av National Endowment for the Humanities och Library of Congress. Databasen rymmer sökbara amerikanska dagstidningar från 1836 till 1922. En av de mest framgångsrika universitetssatsningarna är *The Making of America Collection* (<http://ebooks.library.cornell.edu/m/moa/>) vid Cornell University Library, som erbjuder historiska originalkällor, bland annat centrala tidningar och tidskrifter i fulltext. Medan flertalet universitetsbibliotekskataloger bara är öppna för registrerade användare är den här samlingen offentlig. Flera medieföretag har byggt upp egna arkiv, som *New York Times Article Archive*, sökbar från 1851 och framåt (<http://www.nytimes.com/ref/membercenter/nytarchive.html>). Bland privata globala aktörer finns bland andra Cengage Learning's *Gale Artemis*, med samlingar som *19th Century American Newspapers* (<http://www.cengage.co.uk/>). Det överlägset mest effektiva digitaliseringsprojektet, som inriktar sig på lokal historisk press från New York, North Carolina, Kentucky, Pennsylvania och några kanadensiska provinser, är det ideella *Old Fulton New York Post Cards* (www.fultonhistory.com/), som drivs av den tidigare ingenjören Tom M. Tryniski från hans hem i Fulton, New York. I skrivande stund finns över 40 miljoner sökbara sidor från 1726 och framåt.
5. I *Old Fulton New York Post Cards* resulterar sökkombinationen "Miss Bremer" i totalt 3 039 dokument, samma sökning på *Chronicling America* ger 2 402 träffar från 1842 till 1925. Sökningar gjorda 2018-01-15.
6. Bremer medverkade särskilt flitigt i *Sartain's Union Magazine*, där hon bland annat publicerade ett porträtt av Jenny Lind (i juni 1850), en nekrolog över tidigare presidenten General Taylor (i september 1850) och en reseskildring från Danmark, "Northern Love and Legends" (*Lif i Norden*, i januari–april 1851).
7. [–], "Editorial", *Sartain's Union Magazine*, vol. VI, 1850:2, s. 175.
8. Isabelle Lehuu, *Carnival on the Page. Popular Print Media in Antebellum America*, Chapel Hill & London: The University of North Carolina Press, 2000, s. 4.
9. För en bredare genomgång av den här debatten, se Åsa Arping, "A Writer of One's Own? Mary Howitt, Fredrika Bremer, Translation, and Literary 'Piracy' in the US and Britain in the 1840s", i Isis Herrero López et. al. (red.), *Gender and Translation. Understanding Agents in Transnational Reception*, Montréal, Québec: Éditions québécoises de l'oeuvre, 2018, s. 83–106.
10. Johan Svedjedal, "Svensk skönlitteratur i världen. Litteratursociologiska problem och perspektiv", i Johan Svedjedal (red.), *Svensk litteratur som världslitteratur. En antologi*, Uppsala: Avdelningen för litteratursociologi, Uppsala universitet, 2012, s. 11
11. Franco Moretti, "Conjectures on World Literature", i Christopher Prendergast (red.), *Debating World Literature*, London & New York: Verso, 2004, s. 148 och Pascale Casanova, *The World Republic of Letters*, övers. M.B. DeBevoise, Cambridge MA & London: Harvard University Press, 2004, s. 25 och 127.
12. Lars Lönnroth, "Den svenska litteraturen på världsmarknaden", i Lars Lönnroth och Hans-Erik Johannesson (red.), *Den svenska litteraturen 7. Bokmarknad, bibliografier*, Stockholm: Bonniers, 1990, s. 38; Ola Nordenfors, "Frithiofs saga – en framgångssaga", i Johan Svedjedal (red.), *Svensk litteratur som världslitteratur. En antologi*, Uppsala: Avdelningen för litteratursociologi, Uppsala universitet, 2012, s. 93.
13. Doris R. Asmundsson, *Fredrika Bremer in England*, diss: Columbia University 1964, Ann Arbor, University Microfilms 1975; Karin Carsten Montén, *Fredrika Bremer in Deutschland. Aufnahme und Kritik*, diss. Neumünster: Wachholtz, 1981; Bodil Verhaegen Sommer, "Mottagandet av Fredrika Bremer i Frankrike fram till 1876", i Birgitta Holm (red.), *Fredrika Bremer ute och hemma*, Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis, 1987, s. 117–125; Henriette Partzsch, "The Complex Routes of Travelling Texts. Fredrika Bremer's Reception in Nineteenth Century Spain and the Transnational Dimension of Literary History", *Comparative Critical Studies*, vol. 11, 2014:2–3, s. 281–293; Carin Davidsson, "Hemmet i ljuset av två ryska översättningar", i Birgitta Holm (red.), *Fredrika Bremer ute och hemma*, Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis, 1987 s. 42. Carina Burman behandlar Bremers kontakter med

- utländska förläggare i *Mamsellen och förläggarna. Fredrika Bremers förlagskontakter 1828–1865*, Uppsala: Avd. för litteratursociologi, Uppsala universitet, 1995, s. 41–54. Bremers internationella genombrott berörs även i samma författares *Bremer. En biografi*, Stockholm: Bonniers 2001, s. 203–209.
14. Se Yvonne Lefflers bidrag i detta tidskriftsnummer. Se även Yvonne Leffler (red.), *The Triumph of the Swedish Nineteenth-Century Novel in Central and Eastern Europe*, Göteborg: IIR-skrifter (under utgivning).
 15. SWED (2018) har byggts upp inom SWWE-projektet med beräknad publicering vid Göteborgs universitetsbibliotek (GUB) under 2018.
 16. Den första romanen som översattes till tyska var *Presidentens döttrar* år 1838.
 17. Carsten Montén, *Fredrika Bremer in Deutschland*, s. 58ff.
 18. Åsa Arping och Yvonne Leffler, "The Wonderful Adventures of Swedish Everyday-Life. Female Domestic Novels on Export in the Nineteenth Century", i Margaretha Fahlgren och Anna Williams (red.), *The Dynamics and Contexts of Cultural Transfer. An Anthology*, Uppsala: Skrifter utgivna av Avdelningen för Litteratursociologi, Uppsala universitet, 2017, s. 53–77.
 19. Se t.ex. L.J.H., "Novels of Fredrika Bremer", *The Christian Examiner*, julinumret 1843, s. 381–394.
 20. [Samuel Laing], "Frederika Bremer's Novels", *North British Review*, 1844:1 s. 168.
 21. Asmundsson, "Introduction, *Fredrika Bremer in England*, s. 2.
 22. "The Swedish Romances", *Fraser's Magazine for Town and Country*, vol. 28, 1843:167, s. 506.
 23. [-], "Our Library Table", *The Athenæum* 13 juli 1844, s. 645.
 24. Linda H. Peterson ger en överblick över Mary Howitts karriär i *Becoming a Woman of Letters. Myths of Authorship and Facts of the Victorian Market*, Princeton & Oxford: Princeton University Press, 2009, s. 96f.
 25. *Mary Howitt. An Autobiography*, Margaret Howitt (red.), vol. II, London: Isbister, 1889, s. 23
 26. Datumet framgår av en annons i *The Spectator* 22 oktober 1842.
 27. "Fredrika Bremer is, indeed, the MISS AUSTIN [sic] of Sweden". Mary Howitt [M.H.], "Preface by the Translator", i Frederika Bremer, *The Neighbours. A Story of Every-Day Life. By Fredrika Bremer. Translated by Mary Howitt*, vol. I., London: Longman, Brown, Green, & Longmans, 1842, opag.
 28. Tillmälena "the Prowler and the Literary Body-snatcher", "Literary Buccaneer", återfinns i Mary Howitt, "Preface by the Translator", i *New Sketches of Every-Day Life; A Diary. Together with Strife and Peace. By Frederika Bremer. Translated by Mary Howitt*, London: Longman, Brown, Green, & Longmans, 1844, vol. I., s. iv.
 29. Howitt, "Preface by the Translator", i *New Sketches of Every-Day Life*, s. vii och viii.
 30. [-], "New Translations of the Writings of Miss Bremer", i *North American Review*, vol. 58, 1844:123, s. 480–508.
 31. Margaret H. McFadden, *Golden Cables of Sympathy. The Transatlantic Sources of Nineteenth-Century Feminism*, Lexington: The University Press of Kentucky, 1999, s. 134.
 32. Paul Giles, *Transatlantic Insurrections. British Culture and the Formation of American Literature, 1730–1860*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2001, s. 2.
 33. Kevin Hutchings och Julia M. Wright, "Introduction. Mobilizing Gender, Race and Nation", i Kevin Hutchings och Julia M. Wright (red.), *Transatlantic Literary Exchanges, 1790–1870. Gender, Race, and Nation*, Farnham & Burlington: Routledge, 2011, s. 7.
 34. Catherine Seville, "Copyright", i David McKitterick (red.), *The Cambridge History of the Book in Britain Volume 6: 1830–1914*, Cambridge: Cambridge University Press, 2009, s. 220.
 35. Meredith L. McGill, *American Literature and the Culture of Re-printing, 1834–1853*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2003.
 36. Bland den vita befolkningen i USA var läskunnigheten vid seklets mitt hela 90%. Se Lehuu, *Carnival on the Page*, s. 17. Flera sydstaterna förbjöd utbildning av slavar och det var också på flera håll straffbart att lära dem läsa och skriva. Se Kari J. Winter, *Women and Power in Gothic Novels and Slave Narratives, 1790–1865*, Athens & London: The University of Georgia Press, 1992, s. 32f.
 37. Washington Irving, "Mémorial of Thomas Campbell", i *The Poetical Works of Thomas Campbell*, Philadelphia: Lea and Blanchard, 1845, s. xiv.
 38. Datumet för publicering framgår av en tidigare annons införd i *The New World* veckan innan, den 23 november.
 39. Henry Longfellow, *The Letters of Henry Wadsworth Longfellow, Vol. II, 1837–1843*, Andrew Hilen (red.), Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press, 1966, s. 497.
 40. Adolph B. Benson, "The Beginning of American Interest in Scandinavian Literature", i *Scandinavian Studies and Notes*, vol. 7, 1925, s. 134.
 41. Benson, "The Beginning of American Interest in Scandinavian Literature", s. 134.
 42. Oscar J. Falnes, "New England Interest in Scandinavian Culture and the Norsemen", i *The New England Quarterly*, vol. 10, 1937:2, s. 212; Andrew Wawn, *The Vikings and the Victorians. Inventing the Old North in Nineteenth-century Britain*, Cambridge: D.S. Brewer, 2000, s. 32.
 43. Falnes, "New England Interest in Scandinavian Culture and the Norsemen", s. 211.
 44. Benedict Anderson, *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, London: Verso, 1983.
 45. Fredrika Bremer, *The Homes of the New World: Impressions of America*, New York: Harper & Brothers, 1853, s. 188.
 46. [-], "New Translations of the Writings of Miss Bremer", s. 491. Attribueringen av den osignerade artikeln är gjord av Benson, "The Essays on Fredrika Bremer in the North American Review", i *PMLA*, vol. 41, 1926:3, s. 748ff.
 47. Rooth, *Seeress of the Northland*, s. 15; Benson, "The Beginning of American Interest", s. 133; Benson, "Walt Whitman's Interest in Swedish Writers", s. 333; [Edgar Allan Poe], *Broadway Journal*, 9 augusti 1845; Madeleine B. Stern, *Louisa May Alcott. A Biography*, Boston: Northeastern University Press, 1996, s. 66
 48. Ett utdrag ur recensionen, betitlad "Miss Bremers Novels",

- återfinns i Benson, "Walt Whitman's Interest in Swedish Writers", s. 337.
49. Benedict Anderson, *Long-Distance Nationalism. World Capitalism and the Rise of Identity Politics*, Amsterdam: Centre for Asian Studies, 1992, s. 4.
 50. Edward Watts, *Writing and Postcolonialism in the Early Republic*, Charlottesville: University Press of Virginia, 1998, s. 2.
 51. Damrosch, *What is World Literature?*, s. 283.
 52. Lehuu, *Carnival on the Page*, s. 3–4.
 53. Lehuu, *Carnival on the Page*, s. 4.
 54. James J. Barnes tecknar Winchesters liv och verksamhet i artikeln "Jonas Winchester: Speculator, Medicine Man", i *Journal of the American Printing History Association*, vol. 5, 1983:1, s. 17–28.
 55. James J. Barnes, *Authors, Publishers and Politicians. The Quest for an Anglo-American Copyright Agreement, 1851–1854*, Columbus: Ohio State University Press, 1974, s. 9.
 56. Lehuu, *Carnival on the Page*, s. 60.
 57. Detta hävdas exempelvis i en annonstext gällande "The Home; Or, Family Cares and Family Joys", i *The New World*, 6 maj 1843.
 58. Barnes, *Authors, Publishers and Politicians*, s. 4 och 8.
 59. Barnes, *Authors, Publishers and Politicians*, s. 12.
 60. "The Neighbors: A Story of Everyday Life", i *The New World*, 1842:35–36; "The Home; or, Family Cares and Family Joys", *The New World*, 1843:79–80; "The President's Daughters", i *The New World*, 1843:94; "Nina", i *The New World*, 1843:95–96.
 61. Rooth, *Seeress of the Northland*, s. 13.
 62. Lehuu, *Carnival on the Page*, s. 32f.
 63. Barnes, *Authors, Publishers and Politicians*, s. 22. Utvecklingen påminner i hög grad om de skönlitterära häftesserierna i Sverige. Se Gunnel Furuland, *Romanen som vardagsvara. Förläggare, författare och skönlitterära häftesserier i Sverige 1833–1851 från Lars Johan Hierta till Albert Bonnier*, diss. Stockholm: LaGun 2007, s. 36 och 462ff.
 64. John Tebbel, *Between Covers. The Rise and Transformation of American Book Publishing*, New York: Oxford University Press, 1987, s. 71.
 65. Lehuu, *Carnival on the Page*, s. 33f.
 66. Tebbel, *Between Covers*, p. 71.
 67. Förlaget var T. B. Peterson Brothers i Philadelphia.
 68. Undantag värda att nämna är de artiklar av Adolph B. Benson som återfinns på flera håll i denna notförteckning samt Rooths *Seeress of the Northland*.
 69. Katherine Bode, *Reading by Numbers. Recalibrating the Literary Field*, London & New York: Anthem Press, 2014, s. 107.
 70. Bode, *Reading by Numbers*, s. 106.
 71. Annon under rubriken "New Publications" i *New York Daily Tribune* 3 april 1869.
 72. Gaye Tuchman, *Edging Women Out. Victorian Novelists, Publishers, and Social Change*, London: Routledge, 1989; Jane Tompkins, *Sensational Designs. The Cultural Work of American Fiction, 1790–1860*, New York & Oxford: Oxford University Press, 1985, s. 122–146.
 73. Tompkins, *Sensational Designs*, s. 124.
 74. Barbara Herrnstein Smith, *Contingencies of Value. Alternative Perspectives for Critical Theory*, Cambridge, Mass: Harvard University Press, 1988.
 75. David Damrosch, "World Literature in a Postcanonical, Hypercanonical Age", i Haun Saussy (red.), *Comparative Literature in an Age of Globalization*, Baltimore MD: Johns Hopkins University Press, 2006, s. 43–53.
 76. Damrosch, "World Literature in a Postcanonical, Hypercanonical Age", s. 45.
 77. Damrosch, "World Literature in a Postcanonical, Hypercanonical Age", s. 45f.
 78. Alexander Beecroft, *An Ecology of World Literature. From Antiquity to the Present Day*, London & New York: Verso, 2015, p. 35f.
 79. Beecroft, *An Ecology of World Literature*, s. 199 och 231.
 80. Beecroft, *An Ecology of World Literature*, s. 232.
 81. Beecroft, *An Ecology of World Literature*, s. 239.

SUMMARY

"The Miss Austen of Sweden". Fredrika Bremer in the 1840s America and Historiographical Reevaluation

How did Fredrika Bremer's (1801–1865) depictions of Scandinavian family life become so immensely popular in the United States in the 1840s, and what did this transatlantic success have to do with gender, translation, media history, and nation building? In an attempt to trace the prerequisites for the intense yet rather short lived American "Bremer-mania", this article focuses on the period 1842 to 1844 – a task greatly facilitated by the last decades' substantial digitizing of book collections and historical press material.

The investigation shows that Bremer's breakthrough occurred in a very specific situation in American social-, cultural-, and media history, and that her novels filled certain needs in the ongoing post-colonial struggle to foil British cultural hegemony. In this process, Bremer's depictions of young women fighting for freedom offered a *transfer identity*, a position that for obvious reasons was provisional and temporary. As publishers started to invest in local writers, the boom for Scandinavian fiction soon decreased, and has left few traces in the history of the 19th century American novel.

Fredrika Bremer's American career is yet another example of how translated literature and international dissemination is inadequately reflected in national literary historiography. However, considering the last decades' growing focus on transcultural dissemination, it is eligible that future research pays more attention to the diversity of literary flows and circulations.

Keywords: Fredrika Bremer, 1840s America, gender, nation building, literary historiography